

KADINCIK ANA ÜZERİNE TEFEKKÜR

KADINCIK ANA ÜZERİNE TEFEKKÜR

RIZA AYDIN.

-ÖZET-

Hünkâr, Hacı Bektaş Veli'nin efsanevi hayatının anlatıldığı Velâyet – Nâme'de, "Kadıncık" lakabıyla anılan iki ayrı kadın vardır. Adları, kişilikleri, sosyal kimlikleri birbirlerinden tamamen farklı olan bu kadınlar, "Kadıncık" lakabından dolayı sanki tek bir kadın varmış gibi algılanır olmuştur. Bu yazı, Velâyet –Nâme'de "Kadıncık" namı sıfatıyla anılan Fatma Bacı ile Kutlu Melek adlı kadınların kitapta nasıl anıldıklarını anlatıp, bu konu hakkında tefekkür etmeyi amaçlamaktadır.

Bana göre, Velâyet –Nâme'de kadıncık lakabıyla anılan, "Seyyid Nureddin'in kızı Fâtıma Bacı" ile "İdris Hoca'nın karısı Kutlu Melek'in" hem sosyal kimlikleri, hem de sosyal kişilikleri itibariyle iki ayrı kadın olduğu iyice anlaşılmalıdır, Velâyet – Nâme'de murat edilen Hacı Bektaş gerçeği anlaşılabilir. Öyleyse iddia edebiliriz ki, Velâyet –Nâme yazılışının üzerinden, 5 asra yakın bir zaman geçtiği halde, iyice anlaşılmalıdır. Bu yazı boyunca anlatacağım, Velayet – Nâme'de anlatılanların anlaşılması için yaptığım çabalardan biridir.

İnsanlar toplumsal varlıklardır. İnsanların sosyal konumları, onların toplumsal kimliklerini de oluşturur. "Kadıncık lakabını" taşıyan bu iki kadının, toplumsal kimliği, onları tanıyıp, birbirlerinden ayırt etmemiz açısından çok önemlidir. Bunun için biz, bu iki şahsiyeti, toplumsal kimlikleri açısından ayırt edip tanıtmaya çalışacağız.

Kızılbaş Alevi dünyasında Hünkâr Hacı Bektaş Veli gerçeği iyice anlaşılıp, hak ettiği yere konmadan bu dünyanın hissiyatı anlaşılabilir. Bu açıdan bu çalışmamız tarihsel bir öneme sahip olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hacı Bektaş'ın vasiyeti. Çelebi sözcüğünün etimolojisi, Seyyid Nureddin'in kızı Fâtıma Bacı, İdris Hoca'nın karısı Kutlu Melek, Fâtıma Ana (Kadıncık) oğlu Hızır Lâle Cüvan.

VİLÂYET – NÂME'DE KADINCIK NAMIYLA ANLATILAN İKİ KADIN

Hünkâr, Hacı Bektaş Veli'nin efsanevi hayatının anlatıldığı, Velâyet – Nâme'de anlatılan "Kadıncık" namı - sıfatındaki iki ayrı kadın olduğunu anlamak için kitabı incelemeye, kitabın başından değil, sonundan okumaya başlamayı öneriyoruz. Bunun için de biz, kitabı incelememize "Hacı Bektaş'ın Saru İsmail'e vasiyeti" adlı son bölümde, Kadıncıklardan birini nasıl anlattığını belirleyerek başlayacağız.

Söylediklerimin daha iyi anlaşılması için iki tabirimi belirlemeliyim. Birincisi şu: bu coğrafyada 1240'lı yıllardan bu yana yani Babailerin dillere destan olmuş huruç eyleminden bu yana etkin olan, izlerini takip edebildiğimiz bir grup insan var. Bunlar tarihsel süreç içinde, Babailer ya da Babalılar, Kırklar, Işık Tayfası, Kalendarı, Kızılbaş, Alevi gibi adlarla anılmışlar. Ben bütün bunları kapsasın diye, "Kızılbaş Aleviler" tabirini kullanacağım. Kızılbaş Alevi dememin nedeni, bunların, Şiilerle, İsmaililer[1] gibi İmam Ali taraftarı gruplardan farklı anlaşılın diyedir. Kızılbaş Aleviler tevella[2] anlayışları gereği, İmam Ali'yi sevenleri severler ama bu İmam Ali'yi sevenlerle aynileştikleri, özdeş oldukları anlamına gelmez. İkincisi de: Kızılbaş Aleviler yol dilinde, "Vilâyet – Name" değil "Velâyet Nâme" derler. Buna rağmen

benim yazı boyunca zaman zaman “Velâyet nâme” yerine “Vilâyet –Nâme” dememin nedeni, incelediğimiz kitabın resmi adının böyle olmuş olmasıdır. Bunun için her yerde “Vilayet –Nâme” diye geçen tabirin “Velâyet Nâme” olarak anlaşılmasını isterim.

Kızılbaş Alevilerin, “arif olan anlar” dediği, kıssadan hisse tarzıyla anlatılan Vilâyet – Nâme’de, Hacı Bektaş’ın[3], Sarı İsmail’e vasiyeti şöyle anlatılıyor: “Sen benim has halifemsin. Bugün Perşembe, ben bugün ahrete göçeceğim[4]. Göçünce kapıyı ört, dışarıya çık, Çiledağı tarafını gözle. Ordan bir boz atlı gelecek, yüzüne yeşil nikap urunacak. Bu zat, atını kapıda bırakıp içeriye girecek, bana yâsin okuyacak. Attan inip selâm verince selâmını al, onu ağırla. Hulle donundan kefenimi getirir, beni o yıkar. Beni yıkarken su dök, yardım et ona. Ceviz ağacından tabut yapar, beni tabuta kor, ondan sonra beni gömün. Onunla söyleşmeyin sakın. Benden sora Fâtıma Ana (Kadıncık) oğlu Hızır Lâle Cüvan yerime geçsin. ...”[5]

“Hünkâr[6], böylece vasiyette bulunduktan sonra Saru İsmail, ağlamaya koyuldu, Tanrı[7] bana o günü göstermesin dedi. Hünkâr, biz ölmeyiz, suret değiştiririz diyerek onu teskin etti. Sonra Tanrıya niyazda bulundu, Peygambere salâvat getirdi. Kendisi, kendisine yâsin okudu, Tanrıya can verdi.”

Saru İsmail, vasiyetine uyup hırkası ile yüzünü örttü, halvetin kapısını örttü, dışarı çıktı. Erenlerin anası Fâtıma Bacı, Seyyid Muhmûd-ı Hayran, Karaca Ahmet, Kolu Açık Hacım Sultan, Rasûl Baba, Cemâl Seydi, hasılı bütün erenler, atlı- yaya, hep geldiler, yanıp ağlaştılar. ...”[8]

Gazi Üniversitesi’nin, “Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi”, “Hünkâr Hacı Bektaş Veli VELAYETNAMESİ” adlı hacimli bir kitap yayınladı. Bu kitapta Velayetname’nin Arap alfabesiyle yazılmış orijinal metni, orijinal metnin Latin harflerine birebir aktarılmış hali ile bu günkü dile tercümesi birlikte veriliyor; bundan dolayı kitap bir hayli önemli. Bu Velâyetname’nin orijinal metninde de Hünkârın vasiyeti ile ilgili yukarıda aktardığım bölümler şiir şeklinde şöyle anlatılıyor:

“Vir haber abdâllara ağlaşmasınlar
Hasret odına ciğer tağlaşmasun
Fâtıma ana oğlu Hızır Lâle civân
Tekye-dâr olsun eşikte bir zaman
Elli yıl olup müseccel tekye-târ
Oğlı Mürsel kala andan yâdigar.”[9]

Saru İsmail’in Hünkârın naşının bulunduğu odadan çıktığındaki durumu da şöyle tasvir ediyor:

“Hâlvetin kapusını berkitdi ol
Kapı önünde ağlayup yâs tutdı ol
Fâtıma Bacı geldi erenler anası
Okıyup Yasîn tutar anda yas.”[10]

Burada, orijinal metinde de açıkça görüldüğü gibi, “Fatıma ana oğlu”, “Erenlerin anası Fatıma Bacı” diye bahsediliyor; orijinal metinde Kadıncık sıfatı bile yok. Bence bu ayrıntılar çok önemli.

Şimdi, buraya bir mim koyup, yani Velâyet – Nâme’nin sonunda Hünkâr’ın Saru İsmail’e vasiyetinin anlatıldığı bölümdeki “Erenler anası Fâtıma Bacı” ya da “Fâtıma

Ana (Kadıncık)” adıyla anılan bu kadının durumunu kafamızda netleştirdikten sonra, kitapta Kadıncık lakabıyla anılan Fâtıma Bacı’nın diğer bölümlerde nasıl anlatıldığına geçebiliriz. Bu bölüm, Kızılbaş Alevilerce, Hünkâr’ın evladı olarak kabul edilip, Hünkâr’ın dünyamızdan geçmesinden sonra, onun yerine geçen Hızır Lâle Cüvan’ın, Fatıma Bacı’nın oğlu olduğunu bilincimize nakşetmemizi sağlıyor. Bundan sonra Velâyet –Nâme’de kıssadan hisse tarzıyla anlatılmış olan metinleri incelerken, Fatma Bacı ya da Fâtıma Ana (Kadıncık) sözlerini gördüğümüz yerde bunun Hünkâr’ın vasiyetinde “Erenlerin anası Fâtıma Bacı” diye belirtilen kadın olduğunu, her şeyden önemlisi, Hızır Lâle Cüvan’ın anasının Fâtıma Bacı olduğunu bileceğiz. Kitaptaki metinleri bu bilinçle okuyup, anlayacağız.

Kitabın sonundaki vasiyet namede bunları belirledikten sonra, şimdi kitabın başına dönüp, kitap boyunca Hünkâr ile Fâtıma Bacı’nın ilişkisinin nasıl anlatıldığını incelemeye geçebiliriz.

“Horasan[11] erenleri, bir toplantı yapmak, Ahmed-i Yesevî’yi de dâvet etmek istediler. Yedi er[12] gönderdiler. Bu yedi er, turna şekline girip Türkistan’a uçtu.”[13]

“Ahmet Yesevî’nin[14] başında, bir zirâ[15] uzunluğunda bir elifi taç vardı. Bu tâç, hırka, çerağ, sofrâ âlem ve seccadeyle, Tanrıdan Muhammed peygambere gelmişti. O da, onları erkânla Murtazâ Ali’ye vermişti. ... İmam Rızâ[16], onları doksan dokuz bin Türkistan pîrinin ulusu, Hâce Ahmed-i Yesevî’ye sunmuştu. Hepsisi de, Şeyhin Tekkesinde dururdu, onları, halifelerinden kimseye vermemişti. Soran olursa sahibi vardır gelir derdi.”

“Bir gün halifeler hep toplanalım da dediler, Şeyh’ten onları isteyelim, birimizden birisine versin” [17] diye düşündüler. Bu kutsal emanetlerin sahibinin Hünkâr olduğu tekkedeki dervişlere kanıtlandıktan sonra[18], Hünkâr’ın Rum Ülkesine görevlendirildiği şöyle anlatılır.

“Hacı Bektaş-ı Veli, ertesi gün, gün doğarken Hâce Ahmed-i Yesevî’den izin alıp yola düştü. Orada bulunan erenlerden biri, ortada yanan ateşten bir odun alıp Rûm ülkesine doğru attı, Rûm’daki erenler ve gerçeklerden biri, bu odunu tutsun, Türkistan Erenlerinin, Rum’a er gönderdikleri, erenlere malûm olsun dedi. O odun, dut ağacıydı, Konya’da Emir Cem Sultan’ın hâlifesi Hak Ahmet Sultan, dutu, Hacı Bektaş Tekkesinin önüne dikti. O ağaç hala durur, yukarı ucu, yanıktır.”[19] Burada, Türkistan erenlerinin, Rûm’a er gönderdikleri acaba Rûm’da hangi erene malûm olacak, diye düşünmemiz gerekmez mi? Hünkâr’ın, Rum ülkesine gelişinin, Rûm’daki erenlere malum oluşu ilerleyen sayfalarda şöyle anlatılıyor.

“Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî, Rûm ülkesine yaklaşınca mâna âleminden Rûm erenlerine, essalâmü aleyküm Rûm’daki erenler ve kardeşler diye selâm verdi. Bu sırada Rûm ülkesinde, elli yedi bin Rûm ereni, sohbette, meclisteydi. Rûm’un gözcüsü Karaca Ahmed’di.

Hünkâr’ın selam verdiği, Fâtıma Bacı’ya malûm oldu. Bu kadın Sivrihisar’da, Seyyid Nureddin’in kızıydı, henüz evlenmemişti, meclisteki erenlere yemek pişirmedeydi. Karaca Ahmed de Seyyid Nureddin’in müridiydi. Fâtıma Bacı, ayağa kalkıp Hünkârın bulunduğu tarafa döndü, elini göğsüne koydu, üç kere aleykümesselâm dedi, yere oturdu.

Meclistekiler, bu hali görünce, kimin selamını aldın dediler. Fâtıma Bacı, Rûm

ülkesine bir er geliyor, siz erenlere selam verdi, onun selamını alıyoruz dedi. Erenler, dediğin er, nerden geliyor dediler. Fâtıma Bacı, kendisi dedi, Horasan erenlerinden, fakat şimdi Beyt – Allah[20] tarafından geliyor.”[21]

Hünkâr’ın, vasiyetinde, Hızır Lâle Cüvan’ın annesi olduğunu bildiğimiz, “erenlerin anası Fâtıma Bacı’yı”, burada, farklı özelliklerle görüyoruz. Burada Fâtıma Bacı’nın onu tanıttak açık, net özellikleri var; burada O’nun, Seyit Nureddin’in kızı olduğu, henüz evlenmemiş olduğu vurgulanıyor. Elli yedi bin Rum ereni içinde Hünkârın mana âleminde gönderdiği selam, ona malum oluyor; Hünkâr’ı Rum erenlerine ilk defa o tanıtıyor, gelişini o haber veriyor, Hünkâr’ın kişiliği hakkında yeteri kadar bilgisi olduğu görülüyor. Bu sosyal kimlik, bu özellikler, Kadıncık lakabıyla da anılan Fâtıma Bacı’yı diğerlerinden ayırmamızı sağlayacak özelliklerdir.

Hünkârın, vasiyeti gereği yerine geçecek olan, Hızır Lâle Cüvan’ında içinde olduğu üç çocuğun dünya gelişinin anlatıldığı kısma geçmeden, Velâyet – Nâme’nin biraz dışına çıkıp, bu geleneksel anlatımda neden bir kadının öne çıkarıldığı konusunu kısaca incelemek istiyorum.

Kızılbaş Alevi geleneğinin, geleneksel anlatımında, açıkça söylemeden bir teze uyulur yani bir tez savunulur. Bu tez şudur. Kızılbaş Alevi geleneğinin anlatımında çığır açan, erenleri mutluluğa götüren, bütün önemli gelişmeler, bir kadının işaretiyle, bir kadının yol göstermesiyle başlar. Erenleri doğru yola sevk eden, ona bu çığır gösteren kadın, bazen anadır, bazen henüz evlenmemiş bir kızdır, bazen de tekke şeyhinin eşidir. Bunu, Yunus Emre’nin, Yunus Emre oluşunun anlatıldığı destanda daha açık bir şekilde görürüz.

Ben çocukluğumda, Yunus Emre’nin, Yunus Emre oluşunu, bizleri Alevilik öyküleri anlatarak büyüten ebemden şöyle dinlemiştim. Çiftçilikle geçimini sağlayan Yunus, buğdaylarının az çıktığı bir yıl sıkıntılar içinde çareler ararken, anası ona der ki: “Oğlum kendini böyle çaresizlik içinde hissetme. Her şeyin bir çaresi bulunur. Hacı Bektaş derler bir er varmış, herkese nasip dağıtırmış, sende git, Hacı Bektaş’ın eşiğine yüz sür, ondan nasip iste, belki sana da bir nasip verir.” Yunus anasının sözüne uyar, heybesini omzuna alıp, Hacı Bektaş’ın yolunu tutar. Hacı Bektaş’a giderken de, elim boş gitmeyim diye yolda gördüğü alıçları heybesine doldurup, onları Hacı Bektaş’a getirir. Yunus’un bu tutumu Hünkâr’ın hoşuna gider.

Hacı Bektaş, Yunus’a, “himmet mi istiyorsun, nimet mi istiyorsun” diye üç defa sorar. Yunus üçünde de nimet istediğini söyler. Sonunda Yunus, Hacı Bektaş’ın verdiği nimeti alıp köyüne gelir. Köye gelince anası neler olduğunu sorar, Yunus’ta olup biteni, olduğu gibi, bir bir anlatır. Anası, Yunus’u dinleyince oğluna der ki, “oğlum yanlış yapmışsın, o er sana hayırlı himmetler edeyim demiş, niye kabul etmedin? Biz nimeti nasıl olsa bulurduk, Hak deldiği boğazı aç koymaz. İyisi mi sen bu getirdiklerini al geri git, Hünkâr’ın eşiğine yüz sür, ben bir hata etmişim, ben ettim siz etmeyin, bu nimetleri alın bana himmet verin de” der. Yunus anasının sözünü dinleyip tekrar Hacı Bektaş’ın eşiğine gelir. Hacı Bektaş bu defa Yunus’a, “biz sana vereceğimiz himmetin anahtarını Tabtuk’a verdik, git kısmetini Taptuk’un eşiğinde ara” diye Yunus’u Taptuk Emre’ye gönderir.

Yunus, Taptuk Emre’nin eşiğine yüz sürüp dergâhına kabul edildikten sonra Taptuk’un dergâhında pişer. Taptuk’tan aldığı ışığı, bütün cihana yaymak için dergâhtan ayrılıp elden ele, bütün cihanı dolaşıp tekrar Taptuk’undergâhına gelir.

Yunus, Taptuk'un dergâhına gelir ki ne gelsin, Taptuk yaşlanıp gözleri kimseleri fehmetmez olmuş? Yunus'u görse de tanıyamaz artık. Yunus'un içinde "acaba şeyhim beni unutmuş mudur, yoksa hala onun gönlünde bir yerim var mıdır?" diye bir düşünceye doğar. Bu merakını giderip, içindeki bu müşkülünü çözmek için, Taptuk Emre'nin eşine yani anabacıya başvurur. Anabacı da Yunus'a der ki, "bunu ben bilemem ama bunu deneyip öğrenelim. Gördüğün gibi Taptuk, iyice yaşlandı, sabahları erkenden suyoluna çıkıyor (yani tuvalete gidiyor), sen Taptuk'un yolunun üzerine yat, o giderken sana dokunur, dokununca 'Hatun yenice gelen biri mi oldu?' diye sorar, ben de Yunus geldi derim. Eğer 'hangi Yunus geldi?' derse, bil ki seni unutmuş, öyle demezde 'bizim Yunus mu geldi?' derse bil ki sen hala gönlündesin?" Öyle ya, Taptuk'un dergâhına gelip gidenler arasında Yunus adında olan başka insanlarda var.

Yunus, Anabacının sözüne uyup, Tabduk'un yolunun üzerine yatar. Tabduk sabahın erken bir vaktinde, suyoluna giderken, yolunun üzerinde yatmakta olan birinin olduğunu hissedip, anabacıya "Hatun burada yatan biri var, kim geldi?" diye sorar. Anabacı da Taptuk'a "Yunus geldi" der. Bunu duyunca, Taptuk birden bire irkilip, "Bizim Yunusmu geldi?" diye seslenir. İp kopmuştur. Dünyalar Yunus'un olmuştur artık, Yunus Taptuk'a sarılır, iki dost yeniden kavuşurlar. Bu anın mutluluğunu anlatacak sözcük aramak beyhudedir; bu anlatılamaz ama hissedilmesi de zor değildir.

İşte bu yüzden, bizim Kızılbaş Aleviler, Yunus'a, Yunus demezler, "Bizim Yunus" derler. "Bizim Yunus" söyleminin nedeni, bu öyküye dayanır; burada Taptuk, Yunus için, "Bizim Yunus mu?" demiştir.

Bu öyküde de görüldüğü gibi, Yunus'u, Yunus edecek yola sokanda, Yunus'a mutluluğun yolunu gösteren de hep bir kadındır. Yunus bu kadınların sözünü dinleyip, gösterdikleri yoldan giderek, Yunus olur, içindeki sorunun cevabını bulup mutluluğa erişir. İşte tıpkı bunun gibi, Hacı Bektaş öyküsünde de, Urumdaki erlere, Uruma yeni bir er geldiğini haber veren, bir bakire kadındır. Urumdaki erler bu söze kulak asmasa yani Fâtıma Bacı'nın sözüne inanıp, bu eri aramaya çıkmasalar, Hacı Bektaş gibi bir eri hiçbir zaman bulamayacaklardır. Bu olgu, bu destanda da verilmek istenen önemli bir mesajdır; bu iyice anlaşılıp bilince çıkarılmalıdır.

Biz burada, bu anlatımın bir tesadüf mü, yoksa bir geleneğin dili mi olduğunu anlamaya çalışıp, bunu bilince çıkarmalıyız. Ben bunun bir tesadüf olmadığını, bunun Oğuz Destanlarındaki bir anlatım geleneğinin ürünü olduğunu düşünüyorum. Bu düşünceye, Nihat Sami Banarlı'nın, "Resimli Türk Edebiyatı Tarihi" adlı eserinde, "Türklerin Yaratılış Destanı" adlı bölümde, anlatılan şu destanı okuyunca vardım. Şimdi bu destanın bazı yerlerini buraya alıp, bunun üzerine kısaca düşündüklerimi yazmak istiyorum.

"Daha hiçbir şey yokken Tanrı Kayra Han'la uçsuz bucaksız su vardı. Kayra Han'dan başka gören, sudan başka görünen yoktu. Ay, yıldızlar, gök ve toprak yaratılmamıştı. Bütün tanrıların en büyüğü, varlıkların başlangıcı, insan oğullarının da ilk atası, Tanrı Kayra Han'ın bu sâde sudan Alemde canı sıkılıyordu. O, yalnızlık içinde düşünürken suda bir dalga belirdi. (Akine) Ak Ana (denilen bir kadının hayâli görünerek) Tanrı'ya "Yarat!" dedi yine suya gömüldü.

Bunun üzerine Kayra Han, kendine benzer bir varlık yaratarak Kişi adını koydu." [22]

Dikkat edilirse, burada tanrıdan sonra var olan, tek varlık kadın, yani Ak Ana(Akine), bunalmış, ne yapacağını bilmeyen tanrıya yol gösterip “Yarat!” de, diyor. Tanrı kadının dediğine uymasa, evren yaratılmayacak. Sonra kişi yaratılıyor, kişi cinsiyetsiz bir varlık[23]. Bu Tevrat’a dayalı yaratılış öykülerinin tam tersidir. Bunun üzerinde uzun uzadıya durmak gerekir. Çünkü burada kadın için erkeğin kaburgasından yaratıldı vs denmeden kadın vardır, Tanrıya yol gösterir. Kızılbaş Alevi söylencelerinde, kadının dediğine uyularak iyi şeylere varılıyor olması, bu geleneğin bir devamı olabilir mi? Bu sorunun üzerinde durulması gerektiğini düşünüyorum. Bu önemli bir ayrıntıdır ama bu güne kadar üzerinde durulmamıştır. Aslında Nihat Sâmi Banarlı’da bunun farkına varmış ama buna şöyle bir dokunup geçmiş. Bakın o buna işaret ederken iki yerde şöyle diyor; bunları önemli bulduğum için, iki pasajı da buraya alıyorum:

“Fakat bundan daha mühim bir çizgi, Tanrıya bile yaratma ilhamının bir kadın hayali tarafından verildiğini düşünen fikri ve estetik görüştür. Yalnız bu görüş, üzerinde hassâsiyetle durmağa değer bir manaya sahiptir.”[24] Konuyu anlatırken az ilerde şöyle bir değerlendirme daha yapıyor: “ Türk yaratılış masalı’nda Allah’ın hayâlinde canlanıp ona yaratma ilhamını veren kadın için gerek dünya, gerek Türk sanat ve tefekkürü hareketsiz kalmıştır.[25]” Yazarında vurguladığı gibi kadına öncülük veren bu düşünce üzerine yeteri kadar durulup geliştirilmeyi beklemektedir. Biz burada kısmen bunu yapacağız.

Bütün bu anlatılarda görüleceği gibi, kadının erkekle eşit olmasının yanında kadının insanlığın gelişmesinde çığır açan, öncü rolü oynadığı tezi de vardır. Tanrı Kayra Han’a yaratma ilhamını, yaratma düşüncesini veren kadın, burada yani Kızılbaş Alevi inancında, toplantı halinde olan elli yedi bin Urum erenine Hünkâr’ın geldiğini henüz evlenmemiş bir kız veriyor. Bunun gibi, Yunus’u, Yunus Emre olacağı yola sokan, Yunus’a Taptuk’un gönlünde özel bir yeri olduğunu öğrenmesinin yolunu gösteren, böylece onu mutlulukların en büyüğüne gark eden de yine bir kadın. Bunlar önemle vurgulanıp üzerinde düşünülmalıdır.

Kızılbaş Alevi inancında kadının öncü rolü kadar, kadınla erkeğin eşitliğine de özel bir vurgu yapılır. Biz asıl konumuz olan Vilâyat –Nâme’deki kadıncık namı ile tanınan iki kadın konusuna dönmeden, Kızılbaş Alevi dünyasında kadın ile erkeğin eşitliği inancına da kısaca değinelim. Çünkü kadının öncü olabilmesi için eşitte olması gerekir. Kızılbaş Alevilerde kadından söz edipte, bu inancın gereği olarak kadının öncülüğü ile eşitliğine vurgu yapmazsak, konuyu eksik bırakmış oluruz. Bilindiği gibi Abdülbâki Gölpınarlı, “Alevi Bektaşî Nefesler” adlı kitabında bu konuyu işleyen nefesleri “Kadın Dâvası[26]” başlığı altında bir bölümde verir. Kızılbaş Alevi inancında kadın ile erkeğin eşitliği konusu gündeme gelince Hünkâr Hacı Bektaş Veli’nin şu özlü sözü mutlaka hatırlanır. Bizimde bu özlü sözleri anmamız gerekir.

“Erkek dişi sorulmaz muhabbetin dilinde
Hakk’ın yarattığı her şey yerli yerinde
Bizim nazarımızda kadın –erkek farkı yok
Noksanlık eksiklik senin görüşlerinde”[27]

Kızılbaş Alevi dünyasında, kadın erkek eşitliğini bu kadar güzel anlatan, Hünkârın bu sözlerinin nasıl bir düşüncenin ürünü olduğunu da düşünmemiz gerekiyor. Kızılbaş

Alevi inancının, insana bakışını anlatan en özlü sözleri, bu yolun ulularından Kaygusuz Abdal[28] söylemiştir. Gevher – Nâme’de “Kim bu tenüm yogiken ben cân idüm”[29] diyen Kaygusuz Abdal, insanı yani âdemi algılayışını şöyle anlatır:

“Bu âdem dedikleri
El ayakla baş değil
Âdem manaya derler
Suret ile kaş değil”[30]

Kaygusuz’un, “Bu âdem dedikleri, el ayakla baş değil, âdem manaya derler, suret ile kaş değil” dediği “mana”, Yunus’un “ölürse tenler ölür canlar ölesi değil” dediği, candır. “Can” yani Kaygusuz’un diliyle söylersek “mana” eşit olduğu için, bu mananın cisimleşmiş hali olan insanda eşittir. İnsanın, tenin renginden ya da cinsiyetinden doğan farklılıklarından dolayı insandaki bu öz yani mana değişmediği için, Kızılbaş Aleviler, bütün insanlığa eşit bir gözle bakarlar, kısaca bütün insanlığı birbirleriyle eşit görürler. Bunun için Yunus Emre, “Yetmiş iki millete / suçum budur Hak dedim”[31] diyor. Bu insanlık âleminde, insanlara gideceği iyi yolları da kadınların gösterdiğine inanıyorlar; kadına böyle bir rol veriyorlar. Ben Kızılbaş Alevi destanlarının, bu anlatımlarında, ariflerin anlayacağı bir dille, bunun verilmeye çalışıldığını düşünüyorum. Çünkü kültürler kendilerini böyle anlatırlar. Onlar kıssadan hisse, arif olan anlar diyorlar.

Şimdi tekrar asıl konumuza dönüp, Velâyet – Nâme’de Hünkârın kendisi dünyadan göçünce yerine gelmesini vasiyet ettiği Hızır Lâle Cüvan’ın nasıl dünyaya geldiğini inceleyelim. Bunu incelerken Hızır Lâle Cüvan’ın, Hünkârın vasiyetinde, “benden sonra yerime Fâtıma Ana (Kadıncık) oğlu Hızır Lâle Cüvan geçsin” dediğini aklımızdan çıkarmayacağız. Vilâyet –Nâme’de bu, ariflerin anlayacağı şekilde, kıssadan hisse tarzıyla şöyle anlatılıyor:

“Kadıncık’a atasından birçok mal kalmıştı[32]. Hünkâr, Sulucakaraöyük’e yerleşince bütün malını, mülkünü erenler yoluna harcadı, hiçbir şeyi kalmadı eğinde yalnız bir gömleği kaldı.

Kadıncık, erenlerin himmetini ve duasını aldı, evine gitti[33], karar etti, erenlerin hizmetine meşgul oldu. Kadıncık’ın âdetiydi, Hünkâr, abdest alsa, yemekten sonra ellerini yıkasa o suyu, hemen içerdi. Bir gün Hünkâr, abdest alırken burnu kanadı. Kadıncık dedi, bu suyu ayak değmeyecek bir yere dök. Kadıncık leğeni kaldırıp götürdü. Şimdiye kadar o tertemiz suyu içerdim, bunu niye dökeyim, hayırlısı bu, tiksinden bunu da içeyim dedi. Leğeni kaldırıp içti, tekrar Hünkârın önüne getirdi. Hünkâr, Kadıncık’ın yüzüne baktı, bu hal, malûm olmuştu zaten kendisine, Kadıncık dedi, bu suyu da içtin mi? Kadıncık, erenlere ne malûm değil, erenlerden artanın bir yudumunu bile dökecek yer bulamadım; ancak karnımı buldum dedi. Hünkâr, Kadıncık dedi, bizden umduğun nasibi aldın; senden iki oğlumuz gelecek adımızla, onlar, yurdumuz oğlu olacak, halkın yetmiş yaşındakiler, onların yedi yaşında olanın elini öpsünler. Dünya bozulsa onlar sırtları üstüne yatsınlar, hiç zahmet görmesinler. Bu söz üzerine Kadıncık’ın üç oğlu oldu. Bunlardan biri Hünkâr’ın sağlığında öldü, ikisi kaldı, onların soyu soppu türedi.”[34] Burada araya girip, şu son cümleye dikkatinizi çekmek istiyorum, “Kadıncığın üç oğlu oldu, bunlardan Hünkâr’ın soyu soppu türedi” diye özellikle vurgulanıyor. Daha sonra anlatım devam ederek, bu çocuklarının nasıl doğdukları, Hünkâr’ın bunlara ne adlar koyduğu anlatılıyor. Biz

kaldığımız yerden Velâyet –Nâme’deki anlatımı okumaya devam ettirelim.

“Bir müddet sonra Kadıncık gene gebe kaldı. Hünkâr umudumun atası Hâbib’im gelecek dedi. Kadıncık, bir oğul doğurdu, Hünkâr’a haber verdiler, umudumun atası Hâbib’imdir dedi, adını Hâbib koydular. Bir zaman sonra Kadıncık gene gebe kaldı, zamanı gelince bir oğlu oldu. Saru İsmail, Hünkâr’ın huzuruna vardı, el bağladı. Hünkâr İsmail’im dedi, gönlündekini dile getir. Saru İsmâil Padişahım[35] dedi; Kadıncık’ın bir oğlu oldu. Hünkâr, Mahmut’tur dedi, adını Mahmut koydular. Derken Kadıncık’ın bir oğlu daha oldu. Saru İsmail haber verdi. Hünkâr, kardeşim Hızır yanımdaydı, adı Hızır Lâle olsun dedi, ondan sonra Hızır Lâlem gelmiş, Lâlem çiçeği gelmiş diye onu sevdi. Hünkâr’ın sözlerini Kadıncık’a haber verdiler, pek sevindi, çocuğun adını Hızır Lâle koydular.

Habib büyüdü, olgunlaştı. Erenler, Habib’i evlendirmek istedi, kadınlar saldı, Malya’da büyük birisinin kızını beğendiler, gelip Hünkâr’a haber verdiler. Hünkâr, adamlar gönderdi, kızı istedi. O zat, ben meşhur bir adamım, onlardan çok şey isterim, onlarsa yoksul kişilerdir, dileğimi, bilmem verebilirler mi dedi. Hünkâr, bu sözü duyunca Tanrı ganidir, ne kadar nesne isteyebilirlerse istesinler dedi. Gittiler, kızın atasına haber verdiler. O de pek çok nesne istedi, bundaki maksadı da kızını vermemektir. Adamlar gelip, Hünkâr’a bildirdiler, Hünkâr, dolabı besmeleyle açtı, bir torba altın çıkardı, gidin, bu torbayı o devletliye götürün, masrafa harcasın dedi. Götürüp verdiler. Düğün yapıldı, Habib’in o kızıdan bir oğlu oldu, adını Umur koydular[36].

Mahmut, cezbeye kapıldı, nefesi geçkin bir er oldu, ne derse hemencecik olurdu. Hünkâr’a şikâyet ettiler. Hünkâr, iki kılıç bir kına sığmaz, varın, görün dedi. Gittiler, baktılar ki göçmüş. Kefenleyip namazını kıldılar, gömdüler. Erenlerin nefesiyle Yurd oğlu olarak Habib’le Hızır Lâle kaldı.”[37]

Velâyet –Nâme’deki bu anlatımlarda da açıkça görüldüğü gibi, Kadıncık’ın adları bilinen üç oğlu oluyor, bunlardan biri sağlıklarında ölüyor, diğer ikisi kalıyor.

Kadıncık’ın, bu çocuklardan ilkinde yani Habib’e Hünkâr’ın burun kanını içmesiyle hamile kaldığını biliyoruz; ama Habib’den sonra dünyaya gelen diğer çocuklara Kadıncık’ın nasıl hamile kaldığı konusunda kitapta bir bilgi yok, kitap bunu arif olan okuyucunun anlayışına bırakıyor. Bizde bu konuda bir yorum yapmak yerine, bunu okuyucunun, bu konuya kafa yoran ariflerin anlayışına bırakacağız.

Bu anlatımda iki hatta üç konunun üzerinde durmamız gerekiyor. Kadıncık’ın adları açıkça yazılan üç oğlunun olduğu görülüyor. Burada Kadıncık adıyla anılan kadının hangi kadıncık olduğu yazılmıyor ama biz yazımızın başında bunun anlaşılması için Hünkârın Vasiyetinde, yerine geçmesini söylediği Hızır Lâle Civan’ın, Fatma Ana oğlu diye belirtildiğini vurgulamıştık ki bu konu anlaşılabilir diye. Eğer Hünkâr’ın vasiyetindeki o sözleri yani “Benden sonra Fâtıma Ana (Kadıncık) oğlu Hızır Lâle Cüvan yerime geçsin”[38] deyişi olmasa, Hızır Lâle Cüvan’ın hangi kadıncıktan doğduğu konusunda bir kuşkuya düşebilirdik. Ama vasiyetteki bu anlatım sayesinde erenleri doğuran kadıncığın Fâtıma Bacı olduğunu, bundan dolayı da onun “Erenlerin anası Fatıma Bacı”[39] sıfatıyla anıldığını biliyoruz.

Velâyet –Nâme’de, Hünkâr ile Kadıncık’ın çocuklarının dünyaya gelmesi bu kadar meşru, bu kadar rahat bir şekilde anlatıldığı halde, neden Hünkâr ile Kadıncık evliydim denilmiyor diye bir soru sorup, bu konuyu düşünmemiz gerekiyor. Velayet

- Namenin en başında, Hünkâr'ın Rum diyarına gelişi anlatılırken, Seyyid Nurettin'in kızı olan Fâtıma Bacının evlenmemiş, bir kız olduğunun vurgulandığını, Hünkâr'ında bekâr olduğundan dolayı bu iki gelişmiş insanın birbirleriyle ilişkisinin asla yadsınmadığını vurgulayıp konunun başka bir yönünü inceleyelim. Konuya vakıf olanların hatırlayacağı gibi, ÇELEBİ Cemaletin Efendi, "Müdefa", adlı meşhur eserinde Kadıncık ile Hünkârın evli olduklarını, söylerken şöyle der: "otuz yıl Kadıncık Ana'nın yanında kaldıktan sonra onunla evlenmeyişine ne dinsel yasalar, ne de tarikat kuralları izin vermez." [40] Öz olarak, bizim buna muhtevada bir itirazımız olmamakla beraber, burada farklı bir incelik olduğunu aşağıda anlatacağız. Aslında biz bu sorunun cevabının Çelebi sözcüğünde gizli olduğunu düşünüyoruz.

Bilindiği gibi, Hünkâr ile Kadıncık Ana'nın sulp undan süregeldiğine inanılan bu aileye, ÇELEBİLER [41] denir. Ne demektir Çelebiler, bu ad bunlara niye verilmiştir diye sorup, bunu da aydınlatmamız gerekmez mi?

Hilmi Ziya Ülken, -Strasbourg Üniversitesinin 1970 yılında düzenlediği, Türkoloji kongresinde okunan, "Anadolu Örf Adetlerinde Eski Kültürlerin İzleri" adlı tebliğinde,- Çelebi sözcüğünün etimolojisini şöyle anlatıyor. "Haç kelimesinin kökü Ermenicedir. İsa'nın asıldığı belirli şekilde tahta anlamına gelmek üzere 'asılmak' fiilinden Arapça Salib denir. Fakat bu kelime şekil değiştirerek 'celipa' şeklinde kullanıldığı gibi, İsa'nın Tanrı sayılmasından dolayı 'celep' veya 'Çalap' [42] şeklinde Allah anlamını almıştır. Nitekim Allaha mensup (Allahlık) insan, derviş anlamında "çelebi" kelimesi doğmuştur. Alevilerin başkanına Çelebi dendiği gibi, Mevleviler'de bu kelimeyi benimsemişlerdir. Osmanlı devletinin başında dervişliğin büyük rolü olduğu için Yıldırım'ın oğulları Çelebi mahlasını benimsemişlerdi." [43] Hilmi Ziya ÜLKEN'in, bu bildirgesinin ilerleyen bölümünde açıkladığı şu bilgileri de, konumuz açısından açıklayıcı olacağı için buraya almamız gerekiyor: "... Aleviler (Kızılbaşlar, Tahtacılar, Çepniler, vb.) Hacı Bektaş'ın burun kanı damlasıyla dervişlerinden Kadıncık Ana'nın bakire olarak çocuk doğurduğu ve buradan Çelebiler neslinin geldiğini kabul ederler. 'Kadıncık' kelimesi görülüyor ki Anadolu'da evlenmemiş kız Fraulein ve Mademiselle anlamında kullanılmakta imiş. [44] Bu bakire doğuruş inancı İsa'nın doğuşuna benziyor. Aynı bakire gebelik Cengiz Han'ın dokuzuncu anası olan Alangua'nın çadırına gökten inen bir nurla gebe kaldığı inancında da vardır." [45] Biz burada aynı şekilde bir inancın, Veysel Karani'nin anasının gebe kalışında da var olduğunu hatırlatalım.

Cengiz Han'ın, anası Alangua'nın (Alanqua diye de yazılıyor) Cengin Han'ı dünyaya getirişi, torunu Bay Sungur tarafından yapılan, Emir Timur'un anıt mezarının kitabesine şöyle yazılmış:

"Bu mezar büyük Sultan, Asıl hakan Emir Timur Kuregen'in Mezarıdır." diye başlanıp, ailenin soy şeceresi anlatıldıktan sonra, Timur'un büyük babası Cengiz Han'dan şöyle söz ediliyor. "Bu asıl zatın babası malum değil, ancak Anası Alankuva'dır, hikâye ederle ki o (Alankuva) tab'an sadakatli ve iffetli idi, fahişe değildi; o, yüce kapıdan giren ve insan şeklinde tecelli eden ışıktan oldu. Bu (ışık insan) Emîrü'l-mü'minîn Ali bin Ebu Talib'in evladından olduğunu söyledi. Onun (Alan-kuva'nın) iddiası asıl torunlarının herkese (karşı) galip olmalarıyla tasdik olunuyor." [46]

Biz sözü daha fazla uzatmadan düşüncemizi söyleyelim, Velâyet –Nâme'de,

Kadıncık'ın, Hünkâr ile ilişkisinde, çocuklarını cinsel bir ilişki olmadan, dünyaya getirdiğini anlatılıyor olmasının, asıl nedeninin bu gelenek olduğunu düşünüyoruz. [47] Kadıncık'ın sulp ünden gelen sülaleye, Çelebiler denmesi de bundandır. Yoksa bir gün bunları anlatmak için bizleri bu kadar uğraştırmak değildi maksatları. Hünkâr ile Fâtıma Bacı'nın (Kadıncık'ın) ilişkisi bizim tasavvurlarımızdan ötedeydi, onlar kendine has insanlardı, bu yüzden Hünkâr'ın Kadıncık'ın çocuklarına bunlar bizim çocuklarımız demesi yadırganmadı. Kızılbaş Alevi inancına göre Hünkâr, Ali iken Veli olmuş, adı ile cismini değiştirip bu donla dünyaya gelmiş bir veliydi; bu anlamda O, Ali'nin ta kendisiydi. [48] Bunların hikmetinden sual olunmazdı. Alevilikte Devriye kuramı gereği olarak bunu anlamak kolaydır. [49] Hünkârın hayatının anlatıldığı destansı hayata "Velayet Name" denmesi de bundan dolayıdır; yani burada öz olarak Ali'nin Veli oluşu anlatılır.

Burada başka bir ayrıntıya da dikkatinizi çekmek istiyorum. Vilâyet –Nâme'de, "Hacı Bektaş-ı Velî, Rûm ülkesine, Türkmen içinde, Zülkadırlı ilinde Bozok'tan girdi" [50] deniyor. Fâtıma Bacı'nın, Hünkâr daha Rum ülkesine gelmeden ondan haberdar olduğunu yukarıda görmüştük. Hünkâr Bozok'tan, bu günkü Hacıbektaş'a gelene kadar, Hünkâr ile Fâtıma Bacı'nın arasında nasıl bir ilişki olduğunu bilmiyoruz. Ama bu sürede bir ilişkileri olduğunu düşünürüz.

Buraya kadar anlattıklarımız, hem sosyal bir kimlik olarak hem de Rum erenleri içinde özel bir kişilik olarak Fâtıma Bacıyı yeteri kadar tanıttı sanırım. Bu kadar tanıdıktan sonra, böyle bir kişiyi, bundan sonra, bir daha, başkalarıyla karıştırmayız zahir.

Vilâyet –Nâme'de, Fâtıma Bacı'nın dışında, "Kadıncık" lakabıyla anılan başka bir kadın daha vardır, onu adı da Kutlu Melek'tir. Hünkâr Rum ülkesine gelip, Sulucakaraöyük'e vardığında, Kutlu Melek'le karşılaşır. Bu anlatımda, önemli bir ayrıntıyı hatırlatmak isterim; Rum erenlerinin içinde olan Fâtıma Bacı, Hünkâr daha Rum ülkesine gelmeden, onun Rum'a gelişini hissedip, bu gelen eri Rum erenlerine haber vermiş, onu Rum erenlerine tanıtmıştı. Onun her şeyden evvel böyle bir özelliği vardı. Kıssadan hisse, tarzında anlatılan Velâyet –Nâme'deki kısa ayrıntılar, bu açıdan çok önemlidir. Yeri geldikçe böyle vurgular yapacağız. Şimdi Hünkârın Sulucakaraöyük'e yani bugünkü Hacıbektaş'a gelişini inceleyelim.

"Çepni boyunun ulularından Yunus Mukrî adlı birisi vardı. Bilgin, üstün, olgun ve hafızdı. Çepni boyundan ayrılıp Karaöyük'ün yakınında Mikâil adlı bir yere yerleşmişti. Bu zat bir müddet sonra oradan da ayrılmış, yukarı tarafta Kayı denen yere gelmişti. Kayı ile Karaöyük'ün arası iki mil kadardı.

O vakit, o civarda bilgin olarak yalnız Yunus Mukrî vardı. ...

Yunus Mukrî'nin, İbrahim, Süleyman, Saru ve İdris adında dört oğlu kaldı. İdris, babası gibi bilgin ve üstün bir kişiydi. Saru'da okumuştü, fakat ikisi, okuma yazma bilmezdi. İdris'in, ahret Hatunlarından bir karısı vardı. Adına Kutlu Melek derlerdi, aynı zamanda kendisini sayıp ağırlarlar, Kadıncık diye hitap ederlerdi. Yunus Mikrî'nin ölümünden sonra oğulları, evleriyle barklariyle Kayı'dan göçüp Sulucakaraöyük'e geldiler [51].

Bir gece, Kadıncık, belinleyip uykusundan uyandı. İdris, sebebini sorunca Kadıncık, acayip bir rüya gördüm dedi, Sen, bilgin kişisin, bir sor bakalım. İdris, ne rüya gördün deyince Kadıncık anlatmaya başladı:

-On dört gecelik dulûnay, eteğimden koynuma girdi. Yakamdan çıkmak istedi, yakamı tuttum. Yenimden çıkmak istedi, yenimi tuttum. Bu sefer, eteğimden çıkmak istedi, oturdum, yere kapandım, derken belinleyip uyandım.

İdris, Kadıncık dedi, Güneş peygamberdir. Ay eren. Senden bir çocuk dünyaya gelecek, erenlerden olacak[52]. O vakte kadar Kadıncık'ın çocuğu olmamıştı. Bu rüya üstünden bir hayli zaman geçti. Bir gün Kadıncık, bazı kadınlarla beraber çamaşır yıkamaya, kaynak başına gitmişti. İlerden Hacı Bektaş, belirip çıka geldi. Başında kızıl tâc[53], elinde Arabistan kerrakisi vardı. Çamaşır yıkayan kadınlara, bacılar dedi, karnımız aç, Tanrı rızası için yiyecek bir şeyiniz varsa verseniz. Kadınlar, derviş dediler, burada yemek ne gezer ki sana verelim. Kadıncık, hemen kalkıp koştu, evine vardı, bir parça ekmeğin içine yağ koydu, getirip Hünkâr'a verdi. Hacı Bektaş, artsın eksilmesin, taşsın dökülmesin dedi. Ordan kalkıp doğruca Sulucakaraöyük mescidine vardı, Mescide girip oturdu. O vakitten bu ana deyin o mescidin damını, duvarını yenilemediler, öyle durur.”[54]

Burada araya girip bazı ayrıntıları söylemek istiyorum. Burada da yine bir kadın, Hünkâr'ın geleceğini rüyasında görüp, haber veriliyor. İdris Kadıncık'ın rüyasını yoyarken yani bu gün ki dilde söylersek Kadıncık'ın rüyasını yorumlarken, “senden bir çocuk dünyaya gelecek, erenlerden olacak” diyor. Bu ileriki anlatımlarda, Hacı Bektaş'ın kendisinin gelmiş olması şeklinde yorumlanıyor. İkinci ayrıntıda şu: Kadıncık, namıyla anılan Kutlu Melek Hünkarla karşılaşılıyor ama Hünkarı tanımıyor, çünkü bunlar daha Rum erenleri içine dâhil değiller. Bunlar, saf, temiz, iyi insanlar ama Urum erlerinin hakikatini bilmiyorlar; irşad edilmemişler. Hünkâr geldiğinde, yedi hane olan[55] bu köy halkını süreç içinde irşad ediyor, onları irşad etmek için kerametler gösteriyor. Bu açıklamalardan sonra Vilâyet –Nâme'deki anlatımı takip etmeye devam edelim.

“Kadıncık, çamaşır yıkamaya gidince İdris'in anası, gelin çamaşıra gitti dedi, bari yemeği ben pişireyim. Yemeği ocağa koydu, yağ almak için yağ küpünü açtı. Bir de ne görsün? Küp ağzına kadar yağla dopdolu. Kadıncık, çamaşır yıkayıp eve gelince gelin dedi, yağı nerden aldın da küpü doldurdun? Kadıncık, ben yağ filan almadım, yalnız çamaşır yıkarken bir derviş gelmişti, yemek istemişti. Koşup eve geldim, biraz ekmelele yağ aldım, götürdüm; olsa olsa onun duası bereketiyle küp dolmuştur dedi. İdris gelince hali anlattılar. O, bu derviş, Mesciddeki derviş olsa gerek, ne yazık ki biz, onu gördüğümüz halde hizmet etmedik dedi. Yatıp uyudular. Gece yarısında İdris, belinleyip uyandı. Kalkıp elbiselerini giydi, abdest aldı, sabaha kadar ibadet etti. Sabahleyin mescide gelince gördü ki pencerelerden aydınlık çıkıyor. Mescide çırağ yakmamıştık. Bu ışık da nedir diye şaşırıldı. Gidince Mihrabın sol köşesinde bir aziz gördü, ibadet ederken mübarek ağzından nur çıkmada, başının üstünde de nurdan bir kandil yanmada.

İdris bunu görünce koşup eve geldi, Kadıncık da abdest alıyordu. İdris, Kadıncık dedi, o gördüğün düş zuhur etti; o er mescide gelen dervişten başkası değil.[56] Sonra gördüğünü anlattı. Kadıncık, şükür secdesine kapandı. İki de kalkıp mescide geldiler. Kadıncık, sen erkeksin dedi, önce sen gir. İdris, olmaz dedi, önce sen gir, çünkü düşünde, önce sen gördün. Kadıncık, besmele çekip girdi, ardınca da İdris girdi. Hacı Bektaş, tahiyyâta oturmuştu. Huzuruna varıp, elini dizini öptüler, geri çekilip durdular. Hünkâr, niye geldiniz, bu vakitte ne istiyorsunuz dedi. Sultanım

dediler, sizi, kulunuzun evine dâvete geldik, umarız ki kabul eder, ayağınızı basar, bize şeref verirsiniz, himmet edersiniz. Hünkâr, şimdilik burada itikâfa niyetlendik, bir yere gidemeyiz dedi. Çok ısrar ettiler, razı olmadı. Kadıncık, dönüp eve geldi, bir sofraya, hazırda ne varsa koyup Hünkâr'a götürdü, bari lütfedin, yiyin de bize hayır dua edin dedi. Hacı Bektaş yemek de yemedi. Orada bir erbain çıkardıktan sonra Arafat dağındaki çilehaneye geldi. Karanlık bir mağara olduğunu gördü, önündeki bir yeri, mübarek parmağı ile dürttü, güzelim bir su çıktı oradan; şimdi o suya Zemzem suyu derler. Hünkâr'ı ziyaret edenler, kutluluk için o suyla yıkanırılar. Hünkâr, orada da bir erbain çıkardıktan sonra gider de mahrum kalırız. Yarın ikimiz de gidip beraberce niyaz edelim, eline ayağına düşüp yalvaralım, umarız ki himmet eder de mübarek ayağını evimize basar.

Ertesi gün, ikisi de Arafat dağına çıktılar, çilehaneye geldiler. Hacı Bektaş'ın elini öptüler, ayağına yüz sürdüler, lütfet Erenler Şahı dediler, mübarek ayağın, kullarınızın evine bassın; erenlerin işi, murad vermektir, kerem etmektir. Hünkâr, bizim dedi, yükümüz ağırdır, zahmet çekersiniz; sevicilerimiz, âşıklarımız, muhiplerimiz çoktur. Ziyarete gelirler, size zahmet olur. İdris'le Kadıncık, Tanrı izin verirse dediler, koyundan, sığırdan, maldan, rızıktan, nemiz varsa aşkına harcederiz. Bir şeyimiz kalmazsa dervişlik zembilini bize verirsiniz, Müslümanların ihsanlarını toplarız, getirir, muhiplere, sevenlere harcarız. Hacı Bektaş, bu sözleri duyunca kalktı, paşamalarını giydi. İdris önde, ardında Hacı Bektaş, en arkada da Kadıncık, yürüyüp doğruca eve geldiler. Tenha bir yeri halvet yurdu seçtiler. Erenlerin bir çilehaneleri de Kadıncık'ın evine yakındır. Hünkâr, bazı kere Kadıncık'ın evinde ibadet ederdi, bazı kerede o çilehanede.

Hünkâr, bir gün Kadıncık'ın evinde namaz kılariken duvar eğildi, yıkılacak hale geldi. Kadıncık, Erenler şahı dedi, duvar eğildi gibi, oradan uzaklaşınız. Hacı Bektaş, mübarek eliyle duvara dur diye işaret etti, duvar durdu. Kadıncık, Erenler şahı dedi, bu duvar, bu haliyle durur mu? Hünkâr, kıyamete kadar durur, yıkılmaz dedi. Gerçekten de bu zamana kadar öbür duvarların hepsi yıkıldı, yapıldı, o duvar, hâlâ durur, yıkılmaz, yıkılacağı da yoktur.”[57]

Bu anlatılanlardan, Yunus Mukrî'nin oğlu İdris Hoca ile karısı Kutlu Melek'in Sulucakaraöyük'e, Hünkâr'ın Urum diyarına gelmesinden önce gelip yerleştikleri anlaşılıyor. Hünkâr, Sulucakaraöyük'e gelince, Kadıncık diye de anılan, Kutlu Melek ile karşılaşılıyor ama Kutlu Melek, genel olarak Urum erlerinden özel olarak da Hünkâr'dan haberi olmadığı için onu tanıyamıyor ama bir derviş ondan yiyecek istediği için, ona ekmek veriyor sadece. Kutlu Melek'in kaynanası, yağ küpünün dolup taşmakta olduğunu görünce, bunun Kutlu Melek'in yiyecek verdiği dervişin kerameti olduğunu anlıyorlar. Böylecene de Hünkâr'la ilgilenmeye başlıyorlar. Gidip Hünkâr'ın evlerine davet ediyorlar.

Burada iki noktaya dikkat çekmek gerekiyor. Burada da Hacı Bektaş'ın keramet sahibi bir derviş olduğunu önce kadınlar anlıyor. İkinci nokta bu kadınlar, toplumsal konumları açısından, Rum erenleriyle ilişkisi olan, bu dünyadan haberi olan insanlar değil. Bunlar iyi niyetli, saf, sade insanlar, hepsi o kadar. Daha sonra, süreç içinde Hünkâr bunları irşad ediyor.

Hünkâr, İdris Hoca ile Kadıncık'ın evine gelince “Köylü de, derviş, Kadıncık'ı seviyor da onun için evinde oturuyor diye dedikoduya başlıyor.”[58] İdris hocanın

kardeşi Saru, bundan rahatsız olup, bu hali önce İdris Hoca ile konuşuyor, o bu sözlere aldırmış etmeyince, bu defada Saru, Hünkârı yörenin beyine şikâyet ediyor. Hünkâr, İdris Hocanın kardeşi Saru'nun şikâyeti sonucu hem yörenin beyi Nureddin Hoca ile uğraşiyor hem de Saru'yu zemheride bir elma bahçesine götürüp, elma ağacına çıkararak ona kerametini gösteriyor; Hacı Bektaş – Elmalar başlıklı çok bilinen bölüm bunun içindir[59]. Hünkârın, Sulucakaraöyük'e geldiğinde karşılaştığı insanların durumları, sosyal kimlikleri böyle. Hünkâr zaman içinde bunları irşat ediyor. Burada vurgulayalım ki, Hünkâr'ın, her hangi bir kerameti sonucu bile İdris Hocanın karısı Kutlu Melek hamile kalsa, bunun dedikodusu arşı alaya çıkardı. Böyle bir şey olmadan İdris Hocanın kardeşi Saru bundan rahatsızlık duyuyor, dedikodular çıkarıyor, Hünkâr'a düşmanca tavır alıyor. Bütün bu anlatılanlardan, ayan beyan anlaşılıyor ki, Hızır Lale Civan'ın anası Kutlu Melek olamaz, Hızır Lale Civan'ın anası Fatma Bacıdır.

Yukarda da izah ettiğimiz gibi, Çelebi sözcüğü, kadının cinsel bir ilişki olmadan, Kutsal ruhun bir hikmeti sonucu hamile kalıp, Dünyaya getirdiği çocuk anlamına geliyor; konun inceliği burada. Çelebiler, İdris hoca ile eşi Kutlu Melekten dünyaya gelmiş olsalardı, onlara Çelebiler demek yerine “İdris hocanın çocukları” denirdi. Daha sonraları, Çelebilerle siyasal çekişmeler içine girenlerce, Çelebilere için, bir küçümseme ifadesi olarak, “İdris Hoca oğulları”[60]denildiği olmuştur; ama bu konu ayrı bir yazı konusu olacak kadar geniş olduğu için, bu konuya burada girmiyoruz. Hacı Bektaş, vasiyetinde, açıkça “bende sonra Fâtıma Ana (Kadıncık) oğlu Hızır Lâle Civan yerime geçsin”[61] diyor; ayrıca bu çocukların Kadıncık tarafından dünyaya getirilmesi son derece meşru bir durum olarak anlatılıp, Kadıncık, her çocuğunu doğurduğunda, bu Hünkâr'a müjdeliyor, Hünkâr'da çocukların adlarını koyuyor. Kadıncık'ın bu çocukları doğurmasında yadsınacak herhangi bir şey olmuyor. Bütün bunlarda gösteriyor ki “Erenlerin anası olan Kadıncık, Fâtıma Bacıdır; Çocuklar doğduktan sonra erenlerin anası Fâtıma Ana diye anılır olmuştur. Yukarıda bu konuyu yeteri kadar izah ettiğimize inanıyoruz. Bu yüzden konuyu daha fazla uzatmak istemiyoruz.

Özcesi, bütün bu anlattıklarımızdan bizim çıkardığımız sonuç şudur. Hacı Bektaş'ın, efsanevi hayatının anlatıldığı Velâyet-Nâme'de, Kadıncık lakabıyla anılan iki ayrı kadın vardır. Bunlardan birisi Seyyid Nureddin'in kızı olan Fâtıma Bacıdır, diğeri ise İdris Hocanın karısı olan Kutlu Melektir. Kadıncık lakabıyla anılan bu iki kadın, birbirleriyle asla karıştırılmayacak kadar sosyal konumları birbirlerinden farklı olan kadınlardır. Hacı Bektaş'ın vasiyetinde ayan beyan belirtildiği gibi, Hacı Bektaş'ın yerine geçip, postnişinlik eden, o günden bu güne kadar Çelebiler diye anılan sülale, Fâtıma Bacı ya da Fâtıma Ana diye anılan Seyyid Nureddinin kızı olan Fâtıma Bacıdan dünyaya gelmişlerdir. Kadıncık lakabıyla da anılan, Fâtıma Bacı ile Hünkâr'ın ilişkileri, kendilerine has bir ilişkidir, bunu bu günün standart evlilik türü ilişkileriyle izah etmek gerekmez. Onlar kendilerine has insanlardı, ilişkileri de kendilerine özgüydü. Velâyetname Kadıncık'ın birinci çocuğu olan Habib'e hamile kalışını, Hünkâr'ın burun kanını içmesiyle oluştuğunu kıssadan hisse olarak bize anlatıyor, ancak Erenlerin “Anası Fâtıma Bacı'nın” diğeri iki çocuğuna nasıl hamile kaldığını söylemeyip, bunu ariflerin anlayışına bırakıyor. Bizde, bu konu için bir yorum yapmak yerine, bunu arif olanların anlayışına bırakmayı uygun buluyoruz.

Kitap, Saru İsmail'in Hünkâr'a "Lûtfet Erenler şahı, ... otuz üç yıldır hizmetindeyim, kusurum var, seni bilememişim, suçumu bağışla"[62] demesiyle son buluyor. Biz, Fâtıma Bacı'nın da en az Saru İsmail kadar, Hünkâr'la beraberliği olduğunu, birbirleriyle bir ilişki içinde yaşadıklarını tahmin ediyoruz. Bu ilişki içinde Hünkâr'ın "Kadıncık bizden umduğun nasibi aldın, senden iki oğlumuz gelecek, adımızla, onlar yurdumuz oğlanları olacak"[63] diye müjdelediği Çelebileri, bu yola yoldaş olanlar, Hünkâr'ın sulpünden gelen nesil olarak kabul ederler. Bunları iyice anlayıp, anlatamadığımızdan dolayı kusurluyuz, Erenler Şahı bizlerinde kusurlarını bağışlasın. Bunların bu güne kadar anlaşılmasını sebepleri ayrı bir yazı konusudur. 1 Mayıs 2013. Adana.

irizaaydin@hotmail.com

KAYNAKLAR:

- Altınok, Baki Yaşa, Alevilik, Ankara 2012, 12. Baskı, Ahi Kitap yayım dağıtım
- Balaban, Kazım, Ehlibeyt'ten Dersime, İstanbul 2006, Aydıuşu Yayınları
- Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Târîhi, İstanbul, 2004, MEB yayınları
- Başgöz, İlhan, Yunus Emre, İstanbul 2003, Üçüncü baskı, Pan Yayınlar
- Birdoğan, Nejat, Anadolu Aleviliği'nde Yol Ayrımı, İstanbul, 1995, Mozaik Yayınları.
- Birdoğan, Nejat, Çelebi Cemaletin Efendi'nin Savunması (Müdefa), İstanbul 1994. Birinci baskı
- Çetinkaye, Nihat, Kızılbaş Türkler, İstanbul 2004, ikinci baskı, Kum Saati Yayınları
- Daftary, Farhad, İsmaililler, Ankara 2002, Doruk Yayınları
- Duran Hamiye –Gümüšoğlu Dursun, Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velâyetnâmesi, Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi, Ankara 2010
- Eyuboğlu, İsmet Zeki, Kaygusuz Abdal, İstanbul 1992, Özgür yayım dağıtım
- Güzel Abdurrahman, Kaygusuz Abdal Menâkıbnâmesi, Ankara, 1999, Türk Tarih Kurumu Yayınları
- Gölpınarlı Abdülbâki, Alevi Bektaşî Nefesleri, İstanbul 1992, ikinci baskı, İnkılap Kitapevi
- GÖLPNARLI, Abdülbâki, Vileyât –Nâme, İstanbul, 1958, Birinci baskı İnkılap Yayın Evi.
- Gölpınarlı, Abdülbâki, Vileyât –Nâme, İstanbul, 1958, ikinci baskı, İnkılap Yayın Evi.
- Gölpınarlı, Abdülbâki, Oniki İmam, İstanbul, 1979, Der Yayınları
- Hinz, Walther, Uzun Hsan ve Şeyh Cüneyd, Ankara, 1992, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Kaygusuz, İsmail, Hünkâr Hacı Bektaş Veli, İstanbul, 1998, Birinci baskı, Alev Yayınlar.
- Minorsky, V, Hudûdü'l – Âlem, Mine'l –Meşşrik ile'l- Magrib, İstanbul, 2008
- Noyan, Bedri, Bektaşilik ve Alevilik, Ankara 1998, Birinci baskı, Ardıç Yayınları
- Ulusoy, A.Celâlettin, Hünkâr Hacı Bektaş Veli ve Alevi Bektaşî Yolun, Hacıbektaş 1986
- Taşkın, Ahmet, Heterodoks Dervişler, İstanbul, 2012, Dün Bugün Yarın Yayınları
- Yesevi, Hoca Ahmet, Divân-i Hikmet, Ankara, 2009, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları

- [1] Bakınız, Farhad Daftary, *İsmaililer*, Ankara, 2002.
- [2] Hünkâr'dan bizlere kalıp, Kızılbaş Alevilerin bir ilkesi haline gelen Tevella: Sevdiklerini (sevdiğini), seveni sevmek demektir. Bu sevdiğini sevenlerle aynı olduğun anlamına gelmez. Bu manada bizler, Ali'yi seveni severiz ama Ali sevenleri sevmiş olmamız onlarla aynı olduğumuz anlamına hiç gelmez.
- [3] Abdülbâki Gölpınarlı, incelemesinde, Hacı Bektaş'ın 1270 ya da 1271 yılında ölmüş olabileceğini söylüyor. Bakınız ViLâyet –Nâme, Önsöz, sayfa XXIV ile XXIX.
- [4] Kızılbaş Alevi inancında öldü denilmez, dünyamızdan göçtü, devretti denilir. Dünyadan göçen içinde “Devri asan olsun” denilir. Göçmek yani devriye kuramı önemlidir; ulu ozanların Devriye nefesi vardır.
- [5] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 88.
- [6] Hünkâr: Fars dilinde, padişah, sultan, hükümdar anlamına kullanılan bir sözdür. Kızılbaş Alevilerin dilinde bir zahir âlem birde batın âlem vardır, Hünkâr batın âleminin sultanı – padişahı anlamında kullanılagelmiştir.
- [7] Vilâyet –Name'de Allah yerine Tanrı sözcüğü kullanılıyor.
- [8] Abdülbaki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa, 88- 89.
- [9] Velayetname, Gazi Üniversitesi yayını Ankara, 2010, sayfa 857. Kitabın orijinal halinde “Fâtıma ana oğlu Hızır Lâle civân / Tekye-dâr olsun eşikte bir zaman” diye gecen cümleler, her ne hikmetse bu günkü dile şöyle çevrilmiş: “Kadıncık Ana oğlu bir süre / tekkede Türbedarlık yapsın.”
- [10] Velayetname, Gazi Üniversitesi yayını Ankara, 2010, sayfa 867 - 869. Kitabın orijinal halinde “Fâtıma Bacı geldi erenler anası” diye gecen cümle, bu günkü dile: “Erenlerin anası Kadıncık geldi.” Diye çevrilmiş.
- [11] Horasan o çağlarda bir ülkenin adıdır. Bugünkü İran'ın doğusu ile Afganistan'ı içine alır. Bakınız, V. Minorsky, Hudûdü'l –Âlem, sayfa 56.
- [12] Vilâyet –Nâme'de yedi sayısı çok geçiyor, niye yedi?
- [13] Abdülbâki GÖLPINARLI, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 14-15.
- [14] Hacı Ahmedî Yesevî (Doğumu M.S. 1093, Ölümü M. S. 1166), Bakınız Divan-ı Hikmet, sayfa 9.
- [15] Zirâ: dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü.
- [16] İmam Rıza'nın kabri, Horasan ülkesinin Tus bölgesinin BEÛGÂN şehrinde. Bakınız, V. Minorsky, “Hudûdü'l –Âlem”, sayfa, 57-58. Benûgân şehri İmam Rızanın kabrinin bulunmasından dolayı, büyüyüp bugünkü İran'ın Meşhed şehri olmuştur. Meşhed bugün Şiiilerin Haç merkezidir. İmam Rıza'nın miladi 765 ila 770 yılları arasında doğduğu M.S. 818 yılında öldüğü biliniyor. Kazım BALABAN, Ehlibeytten Dersime, sayfa 130, Baki Yaşa ALTINOK, Alevilik, sayfa 98 – 101. Abdülbaki GÖLPINARELİ, Oniki İmam, 132 -149. sayfalar
- [17] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 15
- [18] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa, 16
- [19] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa, 16 -17
- [20] Beyt, Arapça mesken, hane, ev, oda, oba anlamına gelen bir sözcük.
- [21] Abdülbaki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 18
- [22] W. Radloff'tan aktaran, Nihat Sâmi Banarlı, Resimli Türk edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 2004, birinci cilt, sayfa 12
- [23] Bu yaratılış efsanesine göre daha sonra dokuz tane âdem yaratılıyor. Kişinin

benciliği ile Tanrı Kayra Hanın iyi niyeti çarpışıyor. Konumuz dışında kaldığı için bu konuya fazla girmiyorum ama Alevilerin kendi kendilerine Tanrının adamı anlamında “Işık İnsanları” denmesinin kaynağı bura olur mu diye şu kısa pasajı da buraya aktarıyorum. “Kayra Han’ın tasarladığı dünya önce dümdüz topraktı. Fakat Kişinin ağzından dökülen ıslak toprak Dünyaya fırlayarak yeryüzünü bataklıklar ve tepelerle örttü. Buna çok kızan Tanrı, Kişi’yi kendi ışık âleminden kovdu ve onaŞeytan: Erliğ adını verdi. Sonra yerden dokuz dallı bir ağaç bitirerek her dalının altında ayrı bir adam yarattı. Bunlar dünyadaki dokuz insan cinsinin ataları oldular.” Nihat Sami Banarlı, Türk Edebiyatı Tarihi, cilt bir, sayfa 12.

[24] Nihat Sâmi Banarlı, Resimli Türk edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 2004, birinci cilt, sayfa 12

[25] Nihat Sâmi Banarlı, Resimli Türk edebiyatı Tarihi, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları 2004, birinci cilt, sayfa 13.

[26] Abdülbâki Gölpınarlı, Alevi Bektaşî Nefesleri, İstanbul 1992, sayfa 238

[27] İsmail Kaygusuz, Hünkar Hacı Bektaş, İstanbul 1908, sayfa, 132

[28] Abdal Muas’dan el alıp, Kahire’de dergâhını açan Kaygusuz Abdal 1344 ile 1444 yılları arasında yaşamıştır. Bakınız Abburrahman Güzel, Kaygusuz Abdal Menâkıbnâme, sayfa 14- 16

[29] Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal Menâkıbnâme, Ankara 1999, sayfa, 119

[30] İsmet Zeki Eyuboğlu, Kaygusuz Abdal, sayfa, 81,

[31] İlhan Başgöz, Yunus Emre, İstanbul, 2003, üçüncü baskı, sayfa, 196

[32] Acaba bu cümlede murat edilen nedir? Fâtıma Bacıya babası Seyyid Nurettin’den mal kaldığımı söylenilmek istenmektedir?

[33] Bu sözden anlaşılan Kadıncığın ayrı bir evi yada odası var.

[34] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 63-64

[35] Hünkâr’a bazı yerde, burada olduğu gibi Padişahım deniyor. Bu zahir âlemin değil Batın âleminin Padişahı anlamında kullanılıyor Hünkâr sözüyle aynı anlamı ihtiva ediyor.

[36] Burada Hünkâr’ın oğlunu erenlerden olmayan sade bir vatandaşın kızıyla evlendiriyor olmasına dikkatinizi çekmek isterim. İstese Hünkâr halifelerinden birinin kızıyla da oğlunu evlendirirdi. Bu sonradan oluşan dedeler çocuklarını birbirlerinin çocuğu ile evlendirir algısına iyi bir cevaptır. Biliyorsunuz İmam Ali’de, Oğlu İmam Hüseyin’i, Yazdi Cerid’in kızı, Şehri Banu ile evlendirmişti. Son Sasanı kralı olan, Yazdi Cerit Müslüman değildi. Şah İsmil’in dedesi Şeyh Cüneyd, Akkoyunlu Hükümdarı Uzun Hasan’ın bacısıyla evleniyor, babası Şeyh Haydar da Uzun Hasan’ın kızı ile evleniyor. Bakınız Walther Hinz, Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd, Ankara 1992, sayfa, 27. Görüldüğü gibi Kızılbaş Aleviliğinde altın soy vs gibi ırkçılığın zerresi yok.

[37] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 64.

[38] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 88

[39] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 89

[40] Nejat Birdoğan, Çelebi Cemalettin Efendi’nin Savunması, İstanbul, 1994, Sayfa 42

[41] Nejat Birdoğan bu konuda şöyle diyor: “Çelebilik, din tarihi bakımından bir unvandır. Hacı Bektaş soyunun Mürseli ve Hüdâdatlı ayrımı yapılmaksızın tüm

erkeklerine verilen bir unvandır.” Nejat Birdoğan, Çelebi Cemaletin Efendi’nin Savunması, Önsöz sayfa, 9.

[42] Yunus Emrenin “Benim adım dertli dolap / Suyum akar Çalap Çalap” deyişini hatırlayın, bu deyim buradan gelir.

[43] Nejat Birdoğan, Anadolu Aleviliği’nde Yol Ayrımı, İstanbul, 1995, sayfa, 630 - 631. Hilmi Ziya ÜLKEN, “Anadolu’da Örf Ve Adetlerde Eski Kùltürlerin İzleri” adını taşıyan bu yazı 1970 yılında Strasbourg Üniversitesi Türkoloji kongresinde okunmuştur, kitapta tebliğın Türkçe çevirisinin tümü var.

[44] Ben Velayetname’deki Kadıncık sözcüklerinin kullanımına bakınca Kadıncık sözünün, çocuğu olmayan kadın anlamında kullanıldığını düşünüyorum. Bu anlatımlardan çıkardığıma göre kadınlar şöyle adlandırılıyor: Kız çocuğu, Kız, Gelinlik kız, Gelin kız, Gelin, Kadıncık, Kadın. Kadıncık çocuk doğurunca ona kadın deniyor.

[45] Nejat Birdoğan, Anadolu Aleviliği’nde Yol Ayrımı, İstanbul, 1995, sayfa, 630 – 631, Hilmi Ziya ÜLKEN, “Anadolu’da Örf Ve Adetlerde Eski Kùltürlerin İzleri”, 1970 yılında Strasbourg Üniversitesi Türkoloji kongresinde okunmuştur, tebliğın Türkçe çevirisi. Hilmi Ziya Ülken bu sözlerini Z. Gökalp’in, Türk Medeniyeti Tarihi, 1923, adlı yapıtına dayandırdığını dip notunda belirtmiş.

[46] Nihat Çetinkaya, Kızılbaş Türkler, İstanbul 2004, ikinci baskı, sayfa, 356 – 357 .Alangu Efsanesi için bakınız: Ahmet TAŞĞIN, Heterodoks Dervişler, Alangu Efsanesi, sayfa 186.

[47] Kızılbaş Alevi söylencelerinde, Veysel Karani’nin anasının hamile kalışı da böyle anlatılır, Veysel Karani’in anasını gebe bırakanda kutsal ruhtur.

[48] A. Celalettin Ulusoy “Alevi- Bektaşî Yolu” Sayfa 256. Ali Rıza Aydın, Kaymakta Şiir ve Söylenceler, Pir Sultan Abdal Dergisi, yıl 2005, sayı 58, sayfa 80

[49] “Alevilikte Devriye kuramı üzerine” adlı, internet sitelerinde yayınlanan bir çalışmam vardır.

[50] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, İstanbul, 1958, sayfa 21.

[51] Yunus Mukrî’nin çocukları, Sulacakaraöyük’e gelmeden önce köyde üç ev (hane) varmış, dört evde onlar gelince köyde yedi ev olmuş. Bakınız Velâyetname, Gazi Üniversitesi yayını, sayfa 259, 299.

[52] İlerleyen satırlarda “senden bir çocuk dünyaya gelecek, erenlerden olacak” sözünün Hacı Bektaş’ın gelmesini anlattığı anlaşılıyor.

[53] Kızıl taç, Kızıl börk, Kızıl baş, başlarına taktıkları bu libastan gelir.

[54] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, İstanbul, 1958, birinci baskı, sayfa 26 – 27.

[55] Velâyetname, Gazi üniversitesi yayını sayfa 299 - 259

[56] İdris, Kadıncığın rüyasını yorumlarken “Senden bir çocuk dünyaya gelecek, erenlerden olacak” demiştiya o düşünün Hacı Bektaş’ın gelmesiyle sonuçlandığını söylüyor. Kadının dediğı çıkıyor. Zuhur etmek, meydana gelmek.

[57] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, birin baskı, sayfa 27 - 28.

[58] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 28. “Hacı Bektaş - Nureddin Haca” bölümüne bakınız.

[59] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa 32 – 33.

[60] Bedri Noyan (Dedebaba), Bektaşîlik ve Alevilik, birinci cilt, Ankara 1998, sayfa,

[61] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, ikinci baskı, sayfa, 88

[62] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, birin baskı, sayfa 89. Babalıların huruç eylemi 1240 ila 1242 yıllarıdır, buna 33 sayısını eklerseniz yaklaşık olarak Hünkâr'ın dünyadan gtg tarih olarak düşünülen tarihi tuttuğunu görürsünüz.

[63] Abdülbâki Gölpınarlı, Vilâyet –Nâme, birin baskı, sayfa 63- 64